

Η Θράκη, οι Θράκες στα Γεωγραφικά του Στράβωνα

Ιωάννα Ν. Παπαδοπούλου

Επίκουρος Καθηγήτρια

Κλασικής Φιλολογίας στο Δ.Π.Θ.

Περίληψη: Στο 7^ο βιβλίο των Γεωγραφικών του Στράβωνα, ενός πολύπλευρου περιηγητή της ρωμαϊκής αρχαιότητας, διασώζονται πληροφορίες σχετικά με την αρχαία Θράκη, τα όρια της, τις φυλές που την κατοικούσαν, τα ήθη και τα έθιμα τους, όλα υπό το πρίσμα της σταθερής προσπάθειας του συγγραφέα να αποδείξει την ορθότητα των ομηρικών περιγραφών και παράλληλα να δώσει τα στοιχεία που συνθέτουν τη φυσιογνωμία, γεωφυσική και ανθρωπολογική, των κατοίκων της περιοχής. Ως ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των Θρακών αναδύεται η απλή διαίτα τους, η πολυγαμία τους και μια ιδιαίτερη σχέση τους με τη θρησκεία, ενώ τονίζεται ο νομαδικός και δίκαιος βίος τους.

Λέξεις κλειδιά: Στράβωνας, Θράκη, Θράκες, Ροδόπη, Όμηρος, Μυσοί.

1. Εισαγωγή: Ο Στράβων και τα Γεωγραφικά

Ο Στράβων¹ από την Αμάσεια του Πόντου (63 π.Χ.-24 μ.Χ.), ο σημαντικότερος Ρωμαίος γεωγράφος και ένας από τους σπουδαιότερους ιστορικούς και γεωγράφους της αρχαιότητας, ήταν μια πολύπλευρη προσωπικότητα, ένας βαρβαρικής καταγωγής Έλληνας της Ασίας που έζησε στη Ρώμη, διέμεινε επί μακρόν στην Αλεξάνδρεια και στο εκεί Μουσείον, τη βιβλιοθήκη, μελέτησε και συνέλεξε το πλουσιότατο υλικό του για τη συγγραφή του έργου. Ήταν ένας στωικός φιλόσοφος που εργάστηκε ως *cicerone* στην περιοχή της Κορίνθου², ένας ταξιδιώτης αλλά και περιηγητής «γραφείου»³ που ασκούσε πολλαπλό έλεγχο των πηγών του και ενίοτε κριτική σε αυτές, ένας θαυμαστής του Ομήρου ως αυθεντίας για τα τοπωνύμια και τις ορθές γεωγραφικές περιγραφές στα έπη, κυρίως για την περιοχή της ανατολικής Μεσογείου (Ελλάδας και Μικράς Ασίας)⁴.

¹ Σχετικά με την καταγωγή, το όνομα και την οικογένεια του Στράβωνα βλ. τα σημαντικά για την έρευνα άρθρα της Rothemann (1999), 691-704 και της Clarke (1997), 92-110.

² Η Κόρινθος είναι μάλλον η μόνη ελληνική πόλη που επισκέφτηκε, άποψη που υποστηρίζεται από πολλούς μελετητές, βλ. Radt (2006).

³ Ο ίδιος βέβαια ισχυρίζεται ότι ταξίδεψε πολύ βλ. Στρ. 2.5.11, αλλά στην ουσία χρησιμοποίησε κατά κύριο λόγο και, σε ορισμένες περιγραφές, όπως π.χ. του ελλαδικού χώρου, σχεδόν αποκλειστικά, παλαιότερες αρχαιοελληνικές μελέτες που υπήρχαν στο Μουσείον, βλ. υποσημ. 1 και τη σχετική επισήμανση του αρχαιολόγου Blegan (1963), 298-9, που δεν συμπεριλαμβάνεται σε διεθνείς βιβλιογραφίες. Σχετικά με τις ιστορικές, γεωγραφικές και λοιπές πηγές που χρησιμοποίησε ο Στράβωνας για το έργο του βλ. το άρθρο της Roseman (2005), 27-41 και τη «μελέτη περίπτωσης» (case-study) του Litinas (2005), 108-117, σχετικά με την ιστορία μιας (Θρακιώτισσας, πρβλ. και Ηρ. 2.134.4-2.135.23) εταίρας με το όνομα *Ροδόπις* ή *Δωρίχα* (Στρ. 17.1.33) σε προγενέστερα του Στράβωνα κείμενα και την πρόσληψή της στα Γεωγραφικά.

⁴ Η παλαιότερη έρευνα σχετικά με τα (ελάχιστα σωζόμενα) βιογραφικά στοιχεία του Στράβωνα από τον Ridgeway (1888), 84, είναι διαθέσιμη διαδικτυακά από τον Thayer (2012). Συνοπτικά και επαρκή στοιχεία για τη ζωή και το έργο του συγγραφέα με παραπομπές σε ενδοκειμενικές μαρτυρίες που απαντούν στα Γεωγραφικά, παρέχει και ο Nagy στη διαδικτυακή *Perseus Encyclopedia*, ε.λ. *Strabo*. Για μια πιο αναλυτική προσέγγιση του βίου του, τους προγόνους του, τις σπουδές του κ.α. βλ. τη μονογραφία της Dueck (2000), 1-29 και για τη ζωή και το έργο του βλ. κυρίως την εισαγωγή στη

Το πιο ενδιαφέρον στο σωζόμενο έργο του Στράβωνα είναι ο τρόπος σύνθεσης του έργου του⁵: μια τάση για χαρτογραφικής υφής ακρίβεια και γεωγραφική ακριβολογία σε συνδυασμό με ιστορικές αναδρομές, περιγραφή της χλωρίδας και της πανίδας, του γεωφυσικού πλούτου και των ηθών και των εθίμων και της διαίτας, αρκετές φορές δοσμένα με χιουμοριστική διάθεση, όπως π.χ. όταν αναφέρεται στη βραδύτητα ως προς την αποπληρωμή δανείων και τη γενικευμένη απραξία που διακρίνει τους κατοίκους της Κύμης Αιολίδας (στη Μικρά Ασία)⁶ ή διασώζει την παροιμία-λοιδορία της *Κόρκυρας* (Κέρκυρας): «*Την παλαιά εποχή η Κέρκυρα ήταν ευτυχής και είχε μεγάλη ναυτική δύναμη, αλλά καταστράφηκε από κάποιους πολέμους και τυράννους και, όταν ύστερα ελευθερώθηκε από τους Ρωμαίους, δεν επαινέθηκε, αλλά, ως αντικείμενο λοιδορίας, πήρε την παροιμία: «Ελευθέρα Κόρκυρα, χέζ' όπου θέλεις»*⁷.

Ένας λοιπόν αναπάντεχος ως προς το υλικό που εκθέτει γεωγράφος, με ύφος πυκνό, ενίοτε βαρετό, για κάποιους χωρίς καμία λογοτεχνική αρετή, αλλά από την άλλη ένας συγγραφέας κοσμοπολίτης, πολυπολιτισμικός, βαθιά Έλληνας, γνήσιος Ρωμαίος, ερευνητής και, εκτός από λάτρης του Ομήρου, ανθολόγος αρχαίων κειμένων που αφορούν γεωγραφικές περιγραφές ή πληροφορίες (για πολλές από τα οποία αποτελεί τη μόνη πηγή) και συνεπής στην αρχή του: να περιγράψει την κατοικημένη οικουμένη⁸.

2. Περίγραμμα και μορφή των *Γεωγραφικών*

Ο Στράβων, σε ένα εκτενέστατο έργο 17 βιβλίων με τίτλο *Γεωγραφικά Υπομνήματα*⁹, καλύπτει όλη την «οικουμένη» και περιγράφει, βασισμένος πολύ λιγότερο ή σχεδόν καθόλου σε αυτοψία και σχεδόν εξολοκλήρου σχολιάζοντας έργα παλαιότερων ιστορικών και γεωγράφων (π.χ. του Ερατοσθένη¹⁰), πεζογράφων και ποιητών (μ.α.

νεότερη μετάφραση των *Γεωγραφικών* στα Αγγλικά από τον Roller (2014), 1-34. Πλήρη και ενημερωμένη μέχρι το 2015 βιβλιογραφία για το έργο του Στράβωνα παρέχεται διαδικτυακά από την Pothecary, βλ. ιδ. (2015)· η συγκεκριμένη ιστοσελίδα (www.strabo.ca) με τίτλο *Strabo the Geographer* δημιουργήθηκε το 2005 και περιέχει, μεταξύ άλλου πλούσιου υλικού όπως π.χ. πληροφορίες για το «επίμαχο ζήτημα» ‘When was the *Geography* written’, βιβλιογραφία για τα *Γεωγραφικά*, διαιρεμένη προ και μετά του 1995, και αρκετές βιβλιοκριτικές.

⁵ Για μια εκτενή ανάλυση των «αρχών» που ακολούθησε ο Στράβωνας κατά τη συγγραφή των *Γεωγραφικών* του βλ. Pothecary (2005), 5-26, πρβλ. Dueck (1999), 467-78.

⁶ Στρ. 13.3.6.

⁷ Στρ. 7 fr. 8 (Meineke).

⁸ Ο ίδιος παραθέτει στην εισαγωγή του έργου τους λόγους συγγραφής και τον σκοπό των *Γεωγραφικών* στο πρώτο βιβλίο (Στρ. 1.1.1-1.4.9). Ως προς τη μεθοδολογία του Στράβωνα και τον τρόπο προσέγγισης του ελλαδικού χώρου βλ. Pretzler (2005), 144-60, η οποία προχωρά σε σύγκριση ανάμεσα στον τρόπο προσέγγισης της γεωγραφίας από τον Στράβωνα και τον Πausανία· ως προστεθεί ότι ο Wilamowitz (1937), 373 προέκρινε τον Στράβωνα ως καλύτερο γεωγράφο, παρόλο που δεν είχε δει τις περιοχές που περιγράφει, βλ. σχετικά και Habicht (2010), 253 και αυτ. υποσημ. 630 και 631.

⁹ Το πολύτομο αυτό έργο του Στράβωνα είναι πιο γνωστό απλά ως *Γεωγραφικά* και συνιστούσε συμπλήρωμα των *Ιστορικών Υπομνημάτων* του (από το οποίο σώθηκαν που μόνο αποσπάσματα), καθώς ο ίδιος θέτει ως σκοπό των *Γεωγραφικών* του τη χρησιμότητά τους ως μέσον γνώσης και διοίκησης του κόσμου βλ. και πρβλ. Στρ. 1.1.16 και 2.5.13.

¹⁰ Δεν είναι τυχαίο ότι μια από τις νεότερες εκδόσεις των αποσπασμάτων του Ερατοσθένη βασίζεται στα παραθέματα που χρησιμοποιεί ο Στράβωνας, βλ. Roller (2010) και τη βιβλιοκρισία από την

και του Αισχύλου, του Σοφοκλή, του Ευριπίδη και του Αριστοφάνη), έναν -κατά το μάλλον ή το ήττον- *περίπλου* του τότε «κόσμου», έχοντας ως αρχή, όπως δηλώνει στην εισαγωγή στο 1^ο βιβλίο του, ότι ο Όμηρος υπήρξε ο πρώτος γεωγράφος και τα μέρη που αναφέρονται στα έπη υπήρξαν και υπάρχουν¹¹.

Πηγή πληροφοριών του συναποτελούν οι αρχαίοι -και χαμένοι για εμάς- περίπλοι που καταγράφουν λεπτομερώς τη θέση και τις ιδιομορφίες των ακτών, τους όρμους, τις νήσους, τους λιμένες και τις μεταξύ τους αποστάσεις (π.χ γίνονται αναφορές στα *Γεωγραφούμενα* του Αρτεμίδωρου του Εφέσιου - 1^{ος} αι. μ.Χ.)¹², οι *εκφράσεις* (περιγραφή συγκεκριμένων τόπων και τοπίων) και οι αναφορές στα φυσικά φαινόμενα και σε εθνογραφικές ιδιομορφίες (πηγή ο ιστορικός, αστρονόμος, γεωγράφος και στωικός φιλόσοφος Ποσειδώνιος από την Απάμεια -135-50 π.Χ.)¹³.

Σε μια επιγραμματική παράθεση του περιεχομένου των *Γεωγραφικών* καταφαίνεται η πορεία της «περιήγησης» που ακολουθεί, καθώς η περιγραφή του Στράβωνα κινείται πάντα από δυσμάς προς ανατολάς και από τις παραθαλάσσιες περιοχές προς τις ηπειρωτικές¹⁴.

Μετά από την εισαγωγή στο έργο του και την κατάθεση του θεωρητικού υπόβαθρου της δικής του γεωγραφίας (στα βιβλία 1 και 2)¹⁵, ο Στράβωνας προχωρά στην περιγραφή της Ισπανίας και της Γαλατίας (Βιβλία 3 και 4, συμπεριλαμβανομένων της Βρετανίας και των Άλπεων) και φτάνει στην Ιταλία (βιβλία 5 και 6, με πορεία από βορρά προς νότον, κλείνοντας με τη Σικελία).

Rothesary (2010): για το γεγονός ότι στα *Γεωγραφικά* τα αποσπάσματα από τον Ερατοσθένη είναι τα περισσότερα σε σύγκριση με κάθε άλλο συγγραφέα που κάνει μνεία ο Στράβωνας βλ. αυτ., σ. 3 υποσημ. 2.

¹¹ Για την «ομηροκεντρική» γεωγραφία του Στράβωνα, βλ. Kahles (1972) και Kim (2007), 363-88. Σχετικά με τα ομηρικά έπη ως γεωγραφικές πηγές πρβλ. για πιο σύγχρονες θεωρίες στον Jacob (2000), 33-64.

¹² Στον Αρτεμίδωρο τον Εφέσιο απαντούν συνολικά 58 αναφορές στα *Γεωγραφικά*, από αυτές οι περισσότερες εντοπίζονται στο 3^ο (3.1.4, 3.1.5, 3.4.3 -δύο αναφορές στην ίδια παράγραφο-, 3.4.7, 3.4.15, 3.5.1, 3.5.5, 3.5.7) και στο 14^ο βιβλίο (14.1.22, 14.1.25, 14.1.26, 14.2.15, 14.2.29 -δύο αναφορές στην ίδια παράγραφο-, 14.4.3, 14.5.3, 14.5.15, 14.5.16, 14.5.22). Για την πρόσληψη του Αρτεμίδωρου από τον Στράβωνα βλ. Engels (2012) και ειδικά για τον Αρτεμίδωρο ως κύρια πηγή του Στράβωνα στην περιγραφή της Λυκίας βλ. Thornton (2000), 403-59· για το σωζόμενο τάπυρο του Αρτεμίδωρου του Εφέσιου και τη σχετική συζήτηση για την πατρότητά του βλ. κυρίως τις εκδόσεις του Canfora (2008) και ιδ. (2009) (πρβλ. τις μονογραφίες του ιδ. (2007), κυρίως σσ. 93-126, και (2008α)), την έκδοση των Gallazzi, Kramer, Settis (2008), τα άρθρα των Bravo (2009), 43-63, και Janko (2009), 403-10.

¹³ Ο Στράβωνας χρησιμοποιεί τον Ποσειδώνιο συνολικά 124 φορές στα *Γεωγραφικά* του και ουσιαστικά το όνομά του αναφέρεται τουλάχιστον μία φορά σε κάθε βιβλίο εκτός του 15^{ου}. Για τον Ποσειδώνιο στον Στράβωνα βλ. τον Floratos (1972) και στην Clarke (1999, κυρίως σσ. 139-11), και για τα σωζόμενα αποσπάσματα του Ποσειδωνίου βλ. την έκδοση των Kidd -Edelstein (1972), τα σχόλια του Kidd (1988) και τη μετάφραση των αποσπασμάτων, ιδ. (1999).

¹⁴ Για μία πιο κριτική προσέγγιση των *Γεωγραφικών* και για το ζήτημα της εθνογραφίας στον Στράβωνα βλ. Jacob (2000), 267-301 και κυρίως αυτ., 290-301.

¹⁵ Στα δυο πρώτα βιβλία η γεωγραφία εντάσσεται στη φιλοσοφία, αναφέρονται οι παλαιότεροι γεωγράφοι (Όμηρος, Ερατοσθένης και η «μαθηματική γεωγραφία» με εκπρόσωπο τον Ποσειδώνιο) και παράλληλα η μορφή και το μέγεθος της γης, ενώ επιχειρείται από τον Στράβωνα, εν συντομία, η σύνθεση γνώσεων της εποχής στη μαθηματική και φυσική γεωγραφία και τη χαρτογραφία. Σημαντική σε αυτά τα βιβλία είναι η κριτική σε παλαιότερους γεωγράφους για τους οποίους ο Στράβων συνιστά τη μοναδική πηγή: Πυθέας, Ευήμερος, Ίππαρχος, εκτός των Ερατοσθένη και Ποσειδωνίου.

Εν συνεχεία η περιγραφή στρέφεται πρώτα προς τη βορειοανατολική και την κεντρική Ευρώπη (βιβλίο 7), όπου συμπεριλαμβάνονται η Μακεδονία και η Θράκη, αλλά τα σχετικά χωρία των *Γεωγραφικών* διασώζονται αποσπασματικά και σε επιτομή. Τα επόμενα μέρη που «ταξιδεύει» είναι τα ελληνικά εδάφη (Βιβλία 8-10: Μακεδονία και Ελλάδα, Αθήνα, Βοιωτία, Θεσσαλία, Αιτωλία, Κρήτη, μικρότερα νησιά).

Ακολουθεί η Ασία (βιβλία 11-12, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών του Καυκάσου, της Αρμενίας, της Καππαδοκίας, της Γαλατίας, της Βιθυνίας, της Λυκίας, της Παμφυλίας, της Κιλικίας), στην οποία εντάσσει και τα μέρη της Προποντίδας, αλλά και τη Λέσβο (βιβλίο 13), και, εκτός από την Ιωνία και την Καρία, τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (τη Σάμο, τη Χίο και τη Ρόδο) κλείνοντας αυτόν τον κύκλο της ανατολικής Μεσογείου με την περιγραφή της Κύπρου (βιβλίο 14).

Τα επόμενα βιβλία των *Γεωγραφικών* (15-16) είναι αφιερωμένα στην Ινδία και την Παρθία, την Ασσυρία, τη Βαβυλωνία, τη Μεσοποταμία, τη Συρία, τη Φοινίκη, την Παλαιστίνη και την Αραβία και το έργο του ολοκληρώνεται με τις περιοχές της Αιγύπτου και της βορείου Αφρικής (βιβλίο 17: η Αίγυπτος ως μέρος της Ασίας, Αιθιοπία, Βόρειος Λιβύη)¹⁶.

Σε αυτή την εκτενή περιγραφή του που χαρακτηρίζεται από την ακρίβεια χάρτη, π.χ. δίνει αποστάσεις σε στάδια και κάνει σχετικούς υπολογισμούς, καθώς ξεκινά από τη δυτική και βόρειο Ευρώπη, Ιβηρική, Κελτική, Βρετανία, Άλπεις, Ιταλία και Σικελία και της περιοχής «έξω», δηλαδή δεξιά του Δούναβη, τον Ρήνο έως τον Τάναϊν, στρέφεται στην Ευρώπη εντός του Δούναβη και με κατεύθυνση προς νότον εστιάζει στα Βαλκάνια, τη Μακεδονία, τη Θράκη και τέλος στην Πελοπόννησο.

Πραγματικό περιεχόμενο της περιήγησής του συνιστά η καταγραφή της μορφής, του πλούτου και της ιστορίας του κατοικημένου κόσμου με θαλάσσια προοπτική, «μεσογαιοκεντρική»¹⁷, καθώς η Μεσόγειος συνιστούσε και το επίκεντρο της αυτοκρατορίας¹⁸.

Η περιγραφή κάθε χώρας είναι κατ' αρχάς και κατά δεδηλωμένη αρχήν η χαρτογραφική τοποθέτηση (θέση στην οικουμένη, μορφή περιγράμματος, όρια και διαστάσεις¹⁹) και η γεωφυσική περιγραφή της (ορεινοί όγκοι και ποταμοί, ποιότητα εδάφους και υπεδάφους, δυνατότητες επικοινωνίας, δηλαδή περιγραφή του πλαισίου οικιστικής και πολιτιστικής φυσιογνωμίας). Ως μοχλός αυτής της περιήγησης λειτουργούν θαλάσσιοι και οδικοί άξονες, ενώ στο εσωτερικό περιορίζεται συχνά στην απαρίθμηση γειτονικών λαών. Η περιήγησή του διακόπτεται συχνά πυκνά από παρεκβάσεις, ιστορικής ή/και λαογραφικής υφής, με κεντρικό πυρήνα πάντα την ταύτιση των ομηρικών τοποθεσιών.

¹⁶ Το περιεχόμενο των 17 βιβλίων από τη μετάφραση του Jones (1986) με ορισμένες αλλαγές και προσθήκες. Για πιο αναλυτική και ακριβή παρουσίαση της δομής του έργου βλ. Roller (2014), xi-xv.

¹⁷ Βλ. Clarke (1999), 195 κ.ε., πρβλ., ιδ. (1997), 92-110.

¹⁸ Βλ. Dueck (2000), 85 κ.ε.

¹⁹ Όλα αυτά δόθηκαν από τον συγγραφέα εν συντομία ήδη στην εισαγωγή στη γεωγραφία του βλ. Στρ. 1.1. κ.ε.

Ουσιαστικά το έργο, αυτή η γεωγραφική αναπαράσταση του αρχαίου κόσμου, συνιστά μια ανασύνθεση ποικίλων δεδομένων από γραπτές πηγές, δηλ. ποιητικές και ιστορικές, οδικές και θαλάσσιες διαδρομές (πάντα με κατεύθυνση προς ανατολάς της αυτοκρατορίας), αυτοψία από ταξίδια²⁰ και μελέτες του συγγραφέα.

3. Η Θράκη και οι κάτοικοί της στα Γεωγραφικά

α) Η μαρτυρία του Πλάτωνα και του Στράβωνα για τα ήθη και τα έθιμα

Ως προς τα όρια της περιοχής Θράκης σε σχέση με τον ελλαδικό χώρο, όπως αυτός ήταν αντιληπτός κατά την ελληνορρωμαϊκή εποχή, είναι διαφωτιστική η παρατήρηση του αρχαιολόγου Στάιχαουερ: «*Η αρχαία Ελλάδα είναι μια ιστορική έννοια στην οποία δεν αντιστοιχεί ένας ακριβώς ορισμένος γεωγραφικός χώρος. Είναι γεγονός ότι ποτέ στην αρχαιότητα ... τα όρια του ελληνισμού ή της εξάπλωσης του ελληνικού έθνους δεν ταυτίστηκαν με τα «φυσικά» σύνορα κάποιου συγκεκριμένου ελληνικού κράτους. Αυτό οφείλεται στην πολιτική διάσπαση των Ελλήνων σε αναρίθμητες πόλεις και έθνη και στη διασπορά τους σε ολόκληρη τη Μεσόγειο. Είναι, εν τούτοις, χαρακτηριστικό, ότι ενώ το γεωγραφικό πλαίσιο του ελληνισμού είχε φτάσει να αγκαλιάζει ένα μεγάλο μέρος των ακτών της Μεσογείου, η γεωγραφική έννοια της Ελλάδος παρέμεινε περιορισμένη στο χώρο της αρχικής (προϊστορικής) εγκατάστασης των Ελλήνων (Στρ. 7.5.1.) και τη Μακεδονία (Στρ. 7. fr. 9)*»²¹.

Αυτή η τεκμηρίωση των ορίων του γεωγραφικού πλαισίου της «Ελλάδας» δεν είναι τυχαίο ότι στηρίζεται στις παρατηρήσεις του «περιηγητή»²² Στράβωνα, ο οποίος όμως στα *Γεωγραφικά* φαίνεται να προσθέτει νέα γνωρίσματα στην πλατωνική εικόνα για τους Θράκες με επιχειρήματα από τον Όμηρο.

Ας υπενθυμιστεί ότι ο Πλάτων αναφέρει: «*Περισσότερο μάλιστα οι Καρχηδόνιοι και οι Κέλτες και οι Ίβηρες και οι Θράκες, έθνη που είναι όλα αγαπούν τον πόλεμο, όπως και εσείς (ενν. οι Σπαρτιάτες). Γιατί εσείς, όπως είπες, απέχετε από αυτό (ενν. το κρασί) εξολοκλήρου, ενώ οι Σκύθες και οι Θράκες, άντρες και γυναίκες, όλοι μαζί, πίνουν και αφήνουν το κρασί να χυθεί στα ρούχα τους, νομίζοντας ότι έχουν καταφέρει κάποιο καλό και έξυπνο κατόρθωμα. Και βέβαια οι Πέρσες χαίρονται ιδιαίτερος και με τις άλλες πολυτέλειες που εσείς απορρίπτετε, αν και αυτοί το πράττουν πιο κόσμια σε σχέση με τους άλλους*»²³. και σε άλλο σημείο προσθέτει: «*Μήπως σαν τους Θράκες*

²⁰ Σχετικά με τα ταξίδια που πραγματοποίησε ο ίδιος ο συγγραφέας σε τόπους που περιγράφει βλ. Dueck (2000), 15-30.

²¹ Στάιχαουερ (2009), 155.

²² Ο χαρακτηρισμός περιηγητής τίθεται σκόπιμα εντός εισαγωγικών, καθώς ο Στράβων δεν επισκέφθηκε ιδιαίτερα τα ελληνικά εδάφη πλην της Κορίνθου, βλ. ανωτέρω, υποσημ. 2 και 3.

²³ Πλ. Νομ. 1. 637d 7-637e 5 ... (Αθ.)... *καὶ ἔτι Καρχηδόνιοι καὶ Κελτοὶ καὶ Ἰβήρες καὶ Θράκες, πολεμικὰ σύμπαντα ὄντα ταῦτα γένη, ἢ καθάπερ ὑμεῖς: ὑμεῖς μὲν γάρ, ὅσπερ λέγεις, τὸ παράπαν ἀπέχεσθε, Σκύθαι δὲ καὶ Θράκες ἀκράτω παντάπασι χρώμενοι, γυναῖκες τε καὶ αὐτοί, καὶ κατὰ τῶν ἱματίων καταχέομενοι καλὸν καὶ εὐδαιμον ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύειν νενομίκασι. Πέρσαι δὲ σφόδρα μὲν χρῶνται καὶ ταῖς ἄλλαις τρυφαῖς ἅς ὑμεῖς ἀποβάλλετε, ἐν τάξει δὲ μᾶλλον τούτων.*

και πολλές άλλες φυλές, που χρησιμοποιούν τις γυναίκες τους σαν γεωργούς και γελαδάρηδες και τσοπάνους και τις βάζουν να τους υπηρετούν όπως οι δούλοι;²⁴

Ο Στράβων λοιπόν στο πρώτο χωρίο της «οριοθέτησης» της Ελλάδας (7.5.1)²⁵ τονίζει: «Η υπόλοιπη Ευρώπη είναι εκείνη που βρίσκεται εντός του Ιστρού και της θάλασσας που διαγράφει έναν κύκλο· αρχίζει (ενν. η Ευρώπη) από τον Αδριατικό κόλπο έως το Ιερό, την εκβολή του Ιστρού· εδώ βρίσκεται και η Ελλάδα και τα έθνη (λαοί) των Μακεδόνων και των Ηπειρωτών και τα πάνω από αυτούς έως τον Ιστρο και προς τη θάλασσα στα δυο της μέρη εκατέρωθεν, την Αδριατική και την Ποντική· στην Αδριατική βρίσκονται οι Ιλλύριοι, ενώ στην άλλη πλευρά, έως την Προποντίδα και τον Ελλήσποντο, οι Θράκες, αν και είναι ανακατεμένοι με αυτούς οι Σκύθες και οι Κέλτες».²⁶

Μερικές γραμμές παραπάνω, σε μια ακόμη αναφορά στους Θράκες,²⁷ ο Στράβων είχε υπογραμμίσει ότι: «Οι σημερινοί Έλληνες θεωρούν τους Γέτες Θράκες. Αυτοί κατοικούσαν τις δύο όχθες του Ιστρού και αυτοί και οι Μυσοί, που είναι Θράκες και αυτοί και τώρα τους λένε Μοισούς. Από αυτούς ξεκίνησαν και οι Μυσοί που κατοικούν σήμερα ανάμεσα στους Λυδούς και στους Φρύγες και στους Τρώες. Και αυτοί οι Φρύγες είναι οι Βρίγες, ένα θρακικό έθνος, όπως και οι Μύγδονες και οι Βέβρυκες και οι Μαιδοβιθνοί και οι Βιθνοί και οι Θυνοί και, όπως νομίζω, και οι Μαριανδυνοί. Αυτοί τώρα έχουν όλοι εξαφανιστεί από την Ευρώπη· μόνον οι Μυσοί παρέμειναν. Και ο Ποσειδώνιος, πιστεύω, ότι έχει δίκιο, όταν υποθέτει ότι ο Όμηρος αναφέρεται στους Μυσούς της Ευρώπης (εννοώ αυτούς στη Θράκη), όταν λέει: «Εστρεψε αυτός(ενν. ο Δίας) τα φωτεινά του μάτια μακριά προς τη χώρα βλέποντας των καβαλάρηδων Θρακών και των Μυσών που πολεμούν χέρι με χέρι»²⁸..

Πρόκειται για την πρώτη εκτενή αναφορά του Στράβωνα σε θρακικά έθνη/λαούς με την τυπική στο έργο του τεκμηρίωση-επιβεβαίωση μέσω των ομηρικών επών.

²⁴ Πλ. Νομ. 7. 805d 8-805e 2...(Αθ.)...πότερον ἦν Θραῖκες ταῖς γυναῖξιν χρῶνται καὶ πολλὰ ἕτερα γένη, γεωργεῖν τε καὶ ποιμαίνειν καὶ διακονεῖν μηδὲν διαφέροντως τῶν δούλων;

²⁵ Λοιπὴ δ' ἐστὶ τῆς Εὐρώπης ἢ ἐντὸς Ἰστροῦ καὶ τῆς κύκλῳ θαλάττης, ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Αἰαίου, μέχρι τοῦ ἱεροῦ στόματος τοῦ Ἰστροῦ, ἐν ἧ ἔστιν ἢ τε Ἑλλάς καὶ τὰ τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ἡπειρωτῶν ἔθνη καὶ τὰ ὑπὲρ τούτων πρὸς τὸν Ἰστρον καθήκοντα καὶ πρὸς τὴν ἐφ' ἐκάτερα θάλατταν, τὴν τε Αἰαίαν καὶ τὴν Ποντικὴν, πρὸς μὲν τὴν Αἰαίαν τὰ Ἰλλυρικά, πρὸς δὲ τὴν ἑτέραν μέχρι Προποντίδος καὶ Ἑλλήσποντου τὰ Θρακίκα καὶ εἴ τινα τούτοις ἀναμεικτὰ Σκυθικὰ ἢ Κελτικά.

²⁶ Μετάφραση Π. Θεοδωρίδη, με αλλαγές και διορθώσεις.

²⁷ Στρ. 7.3.2 και 11· το κεφάλαιο αναφέρεται στη γη των Γετών ως μια άγνωστη και για αυτό τον λόγο και «μαγική», κατά κάποιους σχολιαστές, και ο Στράβων γράφει για «παραμύθια» του Πυθέα του Μασσαλιώτη (θαλασσοπόρος και γεωγράφος του 4^{ου} π.Χ. αι.) και παραθέτει στίχους του Σοφοκλή (από μη σωζόμενη τραγωδία) σχετικά με τους Υπερβορείους. Οἱ τοίνυν Ἕλληνες τοὺς (τε) Γέτας Θρακίκας ὑπελάμβανον· οἰκοῦν δ' ἐφ' ἐκάτερα τοῦ Ἰστροῦ καὶ οὗτοι καὶ οἱ Μυσοί, Θρακίκες ὄντες καὶ αὐτοί, καὶ οὗς νῦν Μοισοὺς καλοῦσιν· ἀφ' ὧν ὠρμήθησαν καὶ οἱ νῦν μεταξὺ Λυδῶν καὶ Φρυγῶν καὶ Τρώων οἰκοῦντες Μυσοί. Καὶ αὐτοὶ δ' οἱ Φρύγες Βρίγες εἰσί, Θρακικόν τι ἔθνος, καθάπερ καὶ Μυγδόνες καὶ Βέβρυκες καὶ Μαιδοβιθνοὶ καὶ Βιθνοὶ καὶ Θυνοί, δοκῶ δὲ καὶ τοὺς Μαριανδυνούς. Οὗτοι μὲν οὖν τελῶς ἐκλείοιπασιν πάντες τὴν Εὐρώπην, οἱ δὲ Μυσοὶ συνέμειναν. Καὶ Ὅμηρον [δ'] ὀρθῶς εἰκάζειν μοι δοκεῖ Ποσειδώνιος (δὲ) τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ Μυσοὺς κατονομάζειν (λέγω δὲ τοὺς ἐν τῇ Θρακίῃ), ὅταν φῆι· αὐτὸς δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινῶ, νόσφιν ἐφ' ἵπποπόλων Θρηκῶν καθορόμενος αἶαν Μυσῶν τ' ἀγγεμάχων.

²⁸ Ομ. Ιλ. Ν 3-5.

Μάλιστα στο ίδιο χωρίο επισημαίνει ότι και τους «ίππημολγούς», τους «γαλακτοφάγους», και τους «άβιους», δηλαδή τους «άμάξοικους» Σκύθες και Σαρμάτες, τους συσχετίζει (ενν. ο Όμηρος) με τους Μυσούς. Και αυτά τα έθνη σήμερα ζουν ανακατεμένα με τους Θράκες.²⁹

Στο δεύτερο χωρίο που χρησιμοποιεί ο Στρίβων (Στρ. 7. fr. 9) διασώθηκε η μαρτυρία ότι ο Στράβων ανέφερε ότι απομένει (ενν. στην περιγραφή του) από την Ευρώπη η Μακεδονία, τα γειτονικά μέρη της Θράκης έως το Βυζάντιο, η Ελλάδα και τα γειτονικά νησιά. Και η Μακεδονία βεβαίως είναι Ελλάδα.³⁰

Ιδιαίτερα οι Μυσοί περιγράφονται ως μια φυλή με περίεργο διαιτολόγιο και πολιτισμικά έθιμα (Στρ. 7.3.3). Ο Ποσειδώνιος αναφέρει για τους Μυσούς ότι από ευσέβεια δεν τρώνε τίποτα έμψυχο, επομένως ούτε τα κοπάδια τους. Τρώνε μέλι, γάλα και τυρί και ζούνε ήσυχά και γι' αυτό τους καλούν και θεοσεβείς και «καπνοβάτας».

Το επίθετο καπνοβάτας και η ερμηνεία του προκάλεσε αμηχανία στους εκδότες και σχολιαστές των Γεωγραφικών, με τον Αδ. Κοραή να θεωρεί και τα δύο επίθετα ύποπτα και να προτείνει τη διόρθωσή του δεύτερου σε καπάτας, δηλαδή καθαρούς. Άλλοι κριτικοί³¹ προτείνουν τη γραφή καπνοπάτας, καπροβάτας, καπανοβάτας ή σεμνοβάτας, σεμνοβιώτας, απνοβιώτας. Αν ευσταθεί η γραφή καπνοβάτας, τότε κατά το πρότυπο των αριστοφανικών σύνθετων επιθέτων σε -βάτης³², δηλώνει αυτόν που καπνοβατεί, δηλαδή ή σχετίζεται με τον καπνό από τις θυσίες ή με το έθιμο παραγωγής παραισθησιογόνου καπνού, με το ρίζιμο σπόρων κάνναβης πάνω σε καυτές πέτρες που περιγράφεται από τον Ηρόδοτο³³.

Η σύνδεση των κατοίκων της περιοχής με τελετουργίες και η βαθιά θρησκευτικότητα τους έχει ήδη καταχωρηθεί στα Γεωγραφικά ως χαρακτηριστικό τους, μένει να εξεταστεί η στάση τους προς τις γυναίκες, κατά τον πλατωνικό διάλογο.

β) Οι Θράκες και οι γυναίκες

Ο Στράβων αμέσως μετά (Στρ. 7.3.3.) εστιάζει την προσοχή των αναγνωστών του σε μια ιδιαιτερότητα των Θρακών: Υπάρχουν μερικοί Θράκες που ζουν χωρίς γυναίκα και τους καλούν «κτίστες» και, χάρη στην τιμή με την οποία ζουν, έχουν αφιερωθεί στους θεούς και ζουν ελεύθεροι χωρίς κανένα φόβο. Ο Ποιητής (=ο Όμηρος) μιλά γενικά για όλους αυτούς μαζί (δηλ. τα θρακικά έθνη) ως «υπερήφανους ίππημολγούς, γλακτοφάγους και άβιους³⁴, ανθρώπους δικαιοτάτους». Μάλιστα τους χαρακτηρίζει άβιους, γιατί ζουν χωρίς γυναίκες, επειδή θεωρεί τη ζωή του χήρου κάπως ημιτελή. Έτσι θεωρεί και τον οίκο του Πρωτεσίλαου ημιτελή, επειδή ήταν χήρος. Ειδικά το

²⁹ Στρ. 7.3.2. Καί τὸ ἐπιφερόμενον δ' αὐτοῦ τούτου μαρτύριον, ὅτι τοὺς ἰππημολγούς καὶ γλακτοφάγους καὶ άβιους συνήψεν αὐτοῖς, οἵπερ εἰσὶν οἱ άμάξοικοι Σκύθαι καὶ Σαρμάται. Καὶ γάρ νῦν ἀναμείκται ταῦτα τὰ έθνη τοῖς Θραιζὶ ...

³⁰ Λοιπὴ δ' ἐστὶ τῆς Εὐρώπης ἢ τε Μακεδονία καὶ τῆς Θράκης τὰ συνεχὴ ταύτη μέχρι Βυζαντίου καὶ ἡ Ἑλλάς καὶ οἱ προσεχεῖς νῆσοι· ἐστὶ μὲν οὖν Ἑλλάς καὶ ἡ Μακεδονία.

³¹ Βλ. Radt (2007), a.l.

³² Πρβλ. Αριστοφ. Νεφ. 225, 1503, ο Σωκράτης εμφανίζεται και χαρακτηρίζεται ως αεροβάτης.

³³ Πηγή γι' αυτό το έθιμο ο Ηρόδοτος 1. 202 και 4. 75.

³⁴ Ο Στράβων επαναλαμβάνει τους ίδιους ομηρικούς στίχους, βλ. ανωτέρω, υποσημ. 29.

θρακικό φύλο των Μυσών το ονομάζει «ἀγχεμάχο», επειδή οι Μυσοί ήταν απρόσβλητοι, όπως όλοι οι ικανοί πολεμιστές³⁵.

Αυτό το ομηρικό επίθετο ἄβιοι ερμηνεύεται (Στρ. 7.3.4) σε συνδυασμό με την επεξήγηση του συγκεκριμένου χωρίου και του βίου των θρακικών φύλων από τον Ποσειδώνιο και με τεκμηρίωση μέσω στίχων από την αρχαία κωμωδία: «Όσο για τον όρο ἄβιοι, θα μπορούσε κάποιος να δεχθεί ότι δεν εννοεί τους χήρους αλλά εκείνους που δεν έχουν σπίτι ή αυτούς που ζούνε σε άμαξες... Αν μάλιστα δεχθούμε ότι τα αδικήματα γεννιούνται από τα συμβόλαια και τις χρηματικές συναλλαγές, είναι εύλογο να αποκαλούνται δικαιοτάτοι αυτοί που ζουν φτωχικά και με ελάχιστα πράγματα. Δεν δίνει καμία ιδιαίτερη έμφαση (ενν. ο Όμηρος) στο να ζει κάποιος χήρος από γυναίκα και κυρίως στους Θράκες και στους Γέτες. Κοίτα και εκείνα που γράφει ο Μένανδρος γι' αυτούς, όχι από τη φαντασία του, όπως συνηθίζεται (ενν. στην κωμωδία), αλλά προφανώς από ιστορικές πηγές: «Όλοι οι Θράκες και μάλιστα εμείς οι Γέτες χωρίς καμία εξαίρεση (και εγώ εύχομαι να κρατάω από τη γενιά τους) δεν είμαστε καθόλου εγκρατείς». Και αφού περιγράφει σύντομα τις ασωτίες του με τις γυναίκες, θέτει τα παραδείγματα: «δεν υπάρχει ούτε ένας από εμάς που να μην παίρνει δέκα ή έντεκα γυναίκες και μερικοί δώδεκα και παραπάνω. Και αν κάποιος τύχει να πάρει μόνο τέσσερις ή πέντε, τον θεωρούν εκεί (στη Θράκη) σκέτη καταστροφή, ανύπαντρο, άθλιο, άνυμφο». Αυτά (επισημαίνει ο Στράβων) αναφέρουν και άλλοι. Δεν είναι λοιπόν λογικό (συνεχίζει) να θεωρείται ότι κάποιος έχει άθλια ζωή, αν δεν έχει πολλές γυναίκες και ταυτόχρονα να εκτιμάται και να θεωρείται αξιοσέβαστος αυτός που ζει χωρίς γυναίκα. Και είναι τελείως αντίθετο στη κοινή αντίληψη το να θεωρούνται θεοσεβείς και «καπνοβάται» αυτοί που ζουν χωρίς γυναίκες. Όλοι συμφωνούν ότι οι γυναίκες είναι πρώτες στις δεισιδαιμονίες».³⁶

Πιο αποκαλυπτικό για τη Θράκη στη συγχρονική του Στράβωνα εποχή είναι το κεφ. 7.3.7.: «Μόλις μίλησα για τους Θράκες, και παραθέτει για τρίτη φορά τον ομηρικό στίχο για ίππημολγούς, γλακτοφάγους και ἄβιους, δικαιοτάτους ανθρώπους σε σύγκριση όσων καταγράφει με τον Ερατοσθένη και τον Απολλόδωρο: αφού και

³⁵ Στρ. 7.3.3. εἶναι δέ τινας τῶν Θραικῶν, οἱ χωρίς γυναικὸς ζῶσιν, οὓς κτίστας καλεῖσθαι, ἀνιερωσθαί τε διὰ τιμὴν καὶ μετὰ ἀδείας ζῆν· τοῦτους δὴ συλλήβδην ἅπαντας τὸν ποιητὴν εἶπειν ἀγαθοὺς ἰππημολγοὺς γλακτοφάγους ἄβιους τε, δικαιοτάτους ἀνθρώπους. Ἄβιος δὲ προσαγορεύειν μάλιστα, ὅτι χωρίς γυναικῶν, ἠγούμενον ἡμιτελῆ τινα βίον τὸν χῆρον, καθάπερ καὶ τὸν οἶκον ἡμιτελῆ τὸν Πρωτεσιλάου διότι χῆρος· ἀγχεμάχους δὲ τοὺς Μυσοὺς, ὅτι ἀπόρθητοι, καθὰ οἱ ἀγαθοὶ πολεμισταί·

³⁶ Στρ. 7.3.4. Τοὺς ἄβιους δὲ τοὺς χήρους οὐ μᾶλλον ἢ τοὺς ἀνεστίους καὶ τοὺς ἀμαξοίκους δέξαιτ' ἂν τις· μάλιστα γὰρ περὶ τὰ συμβόλαια καὶ τὴν τῶν χρημάτων κτήσιν συνισταμένων τῶν ἀδικημάτων, τοὺς οὕτως ἀπ' ὀλίγων εὐτελῶς ζῶντας δικαιοτάτους εὐλογον κληθῆναι... Τὸ δὲ χήρους γυναικῶν οἰκεῖν οὐδεμίαν τοιαύτην ἔμφασιν ὑπογράφει, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Θραιζί, καὶ τούτων τοῖς Γέταις. Ὅρα δ' ἂ λέγει Μένανδρος περὶ αὐτῶν, οὐ πλάσας, ὡς εἰκός, ἀλλ' ἐξ ἱστορίας λαβόν· Πάντες μὲν οἱ Θραικες, μάλιστα δ' οἱ Γέται ἡμεῖς ἀπάντων (καὶ γὰρ αὐτὸς εὐχομαι ἐκεῖθεν εἶναι τὸ γένος) οὐ σφόδρ' ἐγκρατεῖς ἐσμέν, καὶ ὑποβάς μικρὸν τῆς περὶ τὰς γυναῖκας ἀκρασίας τίθησι τὰ παραδείγματα· Γαμεῖ γὰρ ἡμῶν οὐδὲ εἰς, εἰ μὴ δέκ' ἢ ἔνδεκα γυναῖκας δώδεκά τ' ἢ πλείους τινάς· Ἄν τέτταρας δ' ἢ πέντε γε γαμηκῶς τύχη καταστροφῆς τις, ἀνυμένιος, ἄθλιος ἄνυμφος οὗτος ἐπικαλεῖτ' ἐν τοῖς ἐκεῖ. Ταῦτα γὰρ ὁμολογεῖται μὲν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων. Οὐκ εἰκός δὲ τοὺς αὐτοὺς ἅμα μὲν ἄθλιον νομίζειν βίον τὸν μὴ μετὰ πολλῶν γυναικῶν, ἅμα δὲ σπουδαῖον καὶ δίκαιον τὸν τῶν γυναικῶν χῆρον. Τὸ δὲ διὰ καὶ θεοσεβεῖς νομίζειν καὶ καπνοβάτας τοὺς ἐρήμους γυναικῶν σφόδρα ἐναντιοῦται ταῖς κοιναῖς ὑπολήψεσιν. Ἄπαντες γὰρ τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγοὺς οἴονται τὰς γυναῖκας

σήμερα λέγονται (ενν. οι Θράκες) άμάξιοι και νομάδες, ζουν από τα κοπάδια τους και από γάλα και τυρί και μάλιστα φοραδίσιο. Δεν ξέρουν ούτε από αποθήκευση τροφών ούτε από εμπόριο, εκτός από την ανταλλαγή ενός φορτίου με άλλο φορτίο».

Οι Θράκες λοιπόν, συνένωση πολλών φυλών και εθίμων, είναι νομάδες, λιτοδίαιτοι και δίκαιοι, άπειροι από το εμπόριο, αλλά πολυγαμικοί, κάτι που εμμέσως ερμηνεύει τον ρόλο των συζύγων και ως δούλων με πολλαπλές αρμοδιότητες (κυρίως σε σχέση με τα κοπάδια) κατά τον Πλάτωνα. Η μοναδική διαφοροποίηση του γεωγράφου από τον φιλόσοφο αφορά στην άκρατη οινοποσία, η οποία όμως ενδέχεται να συνδέεται με τις τελετουργίες της περιοχής και τη «μέθη» των καπνοβατών.

γ) Λοιπές πληροφορίες για τη Θράκη

Μια ακόμη θρακική φυλή, που αναφέρει ο Στράβων (7.3.8), είναι οι Τριβαλλοί, εναντίον των οποίων εκστράτευσε ο Αλέξανδρος (335 π.Χ.). Σχετικά με αυτή τη φυλή παρατηρεί (Στρ. 7.3.13) ότι οι Τριβαλλοί ουσιαστικά εξαφανίστηκαν από τους Ρωμαίους, επειδή ασκούσαν την πειρατεία και τους ανάγκασαν να γίνουν γεωργοί, αλλά, *καθώς η χώρα είναι τραχιά και φτωχή και ακατάλληλη για καλλιέργεια, τελικά αφανίστηκαν.*

Στη μακρά εποίκιση και στους πολέμους που έλαβαν χώρα στην περιοχή της Θράκης, ο ιστορικός αναφέρεται στο μακρύ παρελθόν (Στρ. 7.5.11), όταν οι Αυταριάτες (Ιλλυρικό φύλο) *κατέστρεψαν τους Τριβαλλούς από την περιοχή που έχουν οι Αγγιάνες³⁷ μέχρι τον Ίστρο, μια χώρα που είχε έκταση δεκαπέντε ημερών δρόμο και κυβέρνησαν και τους υπόλοιπους Θράκες και τους Ιλλυρίους.*

Η μοναδική ιστορική μαρτυρία παρατίθεται στο κεφ. 7.3.10: *«Ακόμη και στα χρόνια μας ο Αίλιος Κάτος³⁸ μετέφερε από την παραλία του Ίστρου στη Θράκη πενήντα χιλιάδες αιχμαλώτους Γέτες, που είναι λαός ομόγλωστος με τους Θράκες».*

Τέλος, στη λεπτομερή περιγραφή της περιοχής, του παρελθόντος, μυθικού, επικού, σύγχρονου δεν απουσιάζουν και οι αναφορές σε τοποθεσίες με ερμηνεία τοπωνυμίων και έμμεσες πηγές για τη θρακική γλώσσα (Στρ. 7.6.1): *«Μετά είναι η Μεσημβρία (στα παράλια του Ίστρου, κάτω από τον Αίμο) αποικία των Μεγαρέων. Λεγόταν προηγουμένως Μενεβρία, δηλαδή η πόλη του Μένα, ονομαζόμενη από τον κτίστη της Μένα και τη λέξη βρία «τῆςδὲ πόλεως βρίας καλουμένης θρακιστί», και (Στρ. 7 fr. 40): «επειδή ο τρόπος που παιανίζουν οι Θράκες λέγεται από τους Έλληνες τιτανισμός, κατά μίμηση της φωνής που βγάζουν στους παιάνες τους, οι Τιτάνες ονομάστηκαν Πελαγόνες».*

Ως προς την ονομασία της Θράκης η παρατήρηση του Στράβωνα είναι ότι η θρακική χώρα λέγεται Σάμος εξαιτίας του υψομέτρου της, αφού «σάμοι» λέγονται τα ύψη (Στρ. 7 fr 50).

³⁷ Πρβλ. Στρ. 7 fr. 36.13.

³⁸ Ο Αίλιος Κάτος ήταν ύπατος τον 4 μ.Χ. και κυβερνήτης της Μακεδονίας.

4. Η σημερινή Ροδόπη και η γύρω περιοχή

Στο πανόραμα των θρακικών φύλων, όταν πια ο Στράβων αναφέρεται στον Νέστο ως όριο Μακεδονίας-Θράκης που ορίστηκε από τους Μακεδόνες βασιλείς, στο προσκήνιο έρχεται η Ροδόπη³⁹ και η ευρύτερη περιοχή (Στρ. 7 fr. 36) *«πάνω από την Αμφίπολη ζούνε οι Βισάλτες έως την πόλη Ηράκλεια, σε εύφορη κοιλάδα, που τη διαρρέει ο Στρυμόνας. Αυτός ξεκινάει από τους Αγριάνες της Ροδόπης... προχωρώντας βόρεια από την Ηράκλεια προς τα στενά απ' όπου βγαίνει ο Στρυμόνας, με το ποτάμι δεξιά, αριστερά είναι η Παιονία, η χώρα της Δοβήρου, η Ροδόπη και ο Αίμος».*

Σχετικά με τα υπόλοιπα μέρη ο γεωγράφος(Στρ. 7. fr 43=44 M) περιγράφει ότι *«Μετά τα στενά της Θάσου βρίσκονται τα Άβδηρα και οι μύθοι που συνδέονται με τα Άβδηρα. Τα κατοίκησαν Βίστονες Θράκες Βιστονικής που εξουσίαζε ο Διομήδης... Μετά η πόλη Δίκαια που βρίσκεται σε κόλπο και έχει λιμάνι. Από πάνω όλων αυτών βρίσκεται η Βιστονίδα λίμνη, με περίμετρο περίπου διακόσια στάδια. Λένε ότι εδώ σε όλη την περιοχή υπήρχε κοίλη πεδιάδα και πιο κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Ο Ηρακλής κρατώντας τα άλογα, όταν είχε έρθει για τα άλογα του Διομήδη, δεν μπορούσε να περάσει, οπότε άνοιξε πέρασμα στη θάλασσα για να γεμίσει την πεδιάδα και έτσι νίκησε τους αντιπάλους του. Δείχνουν και το ανάκτορο του Διομήδη που το λένε από το γεγονός και την οχυρότητά του Καρτερά κώμη. Μετά τη λίμνη, που βρίσκεται στο μέσον της περιοχής, είναι οι πόλεις των Κικόνων, Ξάνθεια, Μαρώνεια και Ίσμαρος. Σήμερα ονομάζεται Ισμάρια κοντά στη Μαρώνεια. Κοντά εκβάλλει ρέμα από την Ισμαρίδα λίμνη, που καλείται Οδύσσειο. Εδώ βρίσκονται και οι λεγόμενες Κεφαλές Θασίων»⁴⁰. Στο εσωτερικό κατοικούν οι Σαπαίοι και σε άλλο σημείου του χαμένου αυτού μέρους του 7^{ου} βιβλίου ανέφερε (Στρ. fr. 44 (=45 M) ότι *«τα Τόπειρα βρίσκονται προς τα Άβδηρα και τη Μαρώνεια».**

5. Συνολική Θεώρηση

Για τα όρια της Θράκης ο Στράβων (7 fr. 14 και 57=58 M) υποστηρίζει ότι είναι ορθά τα ομηρικά όρια, δηλαδή δηλώνει ότι, ενώ κάποιοι αρχαίοι συγγραφείς τοποθετούν την ομηρική Θράκη να εκτείνεται ως την Κραννώνα και τη Γυρτώνα (στη Θεσσαλία) και ερμηνεύουν τον Όμηρο σαν να εννοούν ότι ο Πείρωσ ήταν κυβερνήτης όλων των Θρακών, οπότε, στην περίπτωση αυτή, ο Ελλήσποντος κατά τον Όμηρο θα εκτεινόταν ως το νότιο σύνορο της Θεσσαλίας· οι αντίθετοί τους και μαζί τους και ο ίδιος ο Στράβων ερμηνεύουν ότι ο Όμηρος θεωρεί ως Θράκες μόνο εκείνους που κατοικούσαν ανατολικά των Κικόνων ή του Έβρου.

Και όσον αφορά τα θρακικά φύλα, ο Στράβων (7 fr. 47=48 M) διευκρινίζει ότι κατά την εποχή του: *«Ολόκληρη η Θράκη αποτελείται από είκοσι δύο λαούς. Αν και*

³⁹ Στον Στράβωνα ως Ροδόπη ονομάζεται το όρος, υψηλό σαν τον Αίνο βλ. 7.5.1.28.

⁴⁰ Η περιοχή αυτή δεν έχει ταυτιστεί.

πρόκειται για χώρα καταπονημένη, μπορούν να στρατολογηθούν δεκαπέντε χιλιάδες ιππείς και διακόσιες χιλιάδες πεζοί⁴¹».

Βιβλιογραφία

- Blegan, C.W. (1963). Ο Όμηρος, ο Στράβων και η Πύλος του Νέστορος. *ΕΕΦΣΠΑ* 1963-4, 285-305.
- Bravo, B. (2009), Artemidoro di Efeso geografo e retore. Per la costituzione e l'interpretazione del testo del Papiro di Artemidoro. *Zetischrift fuer Papyrologie und Epigraphik (=ZPE)*, 170, 43-63.
- Canfora, L. (2007), *The True Story of the So-called Artemidorus Papyrus*, Milan.
- (2008). *The History of the So-called Artemidorus Papyrus. A Supplement*.
- (ed.) (2008α). *Il papiro di Artemidoro*, Roma-Bari.
- (ed.) (2009). *Artemidorus Ephesius. P. Artemid. sive Artemidorus personatus*, Bari.
- Clarke, K. (1997). In Search of the Author of Strabo's *Geography*. *The Journal of Roman Studies (=JRS)* 87, 92-110.
- (1999). *Between Geography and History: Hellenistic Constructions of the Roman World*, Oxford.
- Dueck, D. (1999). The Date and Method of Composition of Strabo's *Geography*. *Hermes*, 127,4, 467-78.
- D. (2000). *Strabo of Amasia: A Greek Man of Letters in Augustan Rome*, London-New York.
- Engels, J. (2012). Artemidoros of Ephesos and Strabo of Amasia - common traditions of Greek cultural geography and Strabo's decisive importance in the history of reception of Artemidoros' *Geographoumena*. Gallazzi C., Kramer B., Settis S. (ed.), *Intorno al papiro di Artemidoro II. Geografia e Cartografia (Atti del Convegno internazionale del 27 novembre 2009 presso la Società Geografica Italiana. Villa Celimontana, Roma. Colloquium)*, Milano, 139-155.
- Floratos, C.S. (1972). *Strabon ueber Literatur und Poseidonios*, Athen.
- Gallazzi, C . Kramer, B. Settis, S. (2008). *Il papiro di Artemidoro (P. Artemid.)*, Milano.
- Habicht, C. (2010). *Ο Περιηγητής Πανσανίας. Ο άνθρωπος και το έργο του* (μτφρ.Φ. Πίκουλα), Αθήνα.
- Jacob, C. (2000). *Γεωγραφία και Εθνογραφία στην Αρχαία Ελλάδα* (μτφρ. Ε. Τουνταςάκη), Αθήνα.
- Janko, R. (2009). The Artemidorus Papyrus, *Classical Review (=CR)*, 59.2, 403-10.
- Jones, H.L. (⁶1986). *The Geography of Strabo*, vol. I. (The Loeb Classical Library), Cambridge Mass./London, vii-vii.
- Kahles, W. (1972). *Strabo and Homer: the Homeric Citations in the Geography of Strabo*, Wien 1972.
- Kidd, I.G. (1988). *Posidonius, vol. II. 1, vol. II. 2., The Commentary*, Cambridge.

⁴¹ Πρβλ. Ηρ.5. 3-10. Για τη Θράκη κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους και κυρίως για την ελληνόφωνη ή νότιο Θράκη βλ. Στάινχαουερ (2009), 654-55.

- (1999). *Posidonius, vol. III, The Translation of the Fragments*, Cambridge.
- Kidd, I.G.–Edelstein L. (ed.). (1972). *Posidonius, vol. I, The Fragments*, Cambridge.
- Kim, L. (2007). The Portrait of Homer in Strabo's *Geography*. *Classical Philology* (=CP), 102,4, 363-88.
- Litinas, N. (2005). Strabo in the light of a tale. Dueck D., Lindsey H., Potheary S. (ed.), *Strabo's Cultural Geography, the Making of a Kolossourgia*, Cambridge, 108-117.
- Nagy B., Strabo. *Perseus Encyclopedia*
=<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0004%3Aalphabetic+letter%3DS%3Aentry+group%3D8%3Aentry%3Dstrabo>
(ανακτήθηκε στις 28/5/2013).
- Potheary, S. (1999). Strabo the Geographer: his Name and its Meaning. *Mnemosyne*, 52.6, 691-704.
- (2005). Kolossourgia. "A Colossal Statue of a Work". Dueck D., Lindsey H., Potheary S. (ed.), *Strabo's Cultural Geography, the Making of a Kolossourgia*, Cambridge, 5-26.
- (2010). *Roller's Eratosthenes: a Strabonian slant. Review of Duane W. Roller, Eratosthenes' Geography, Princeton University Press*, <http://www.strabo.ca/Eratosthenes.pdf>.
- Pretzler, M. (2005). Comparing Strabo with Pausanias: Greece in context vs. Greece in depth. Dueck D., Lindsey H., Potheary S. (ed.), *Strabo's Cultural Geography, the Making of a Kolossourgia*, Cambridge, 144-60.
- Radt, S. (2006). Strabon. Cancik H, Schneider H., Landfester M, *Der Neue Pauly*, Brill Online, <http://referenceworks.brillonline.com/entries/der-neue-pauly/strabon-e1123550> (ανακτήθηκε στις 6/6/2015).
- (2007). *Strabons Geographika. Band 6. Buch V-VIII: Kommentar*, Goettingen.
- Ridgeway R. (1888). Contributions to Strabo's *Geography*. *Greece and Rome* (=G&R) 2, 84 = http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Journals/CR/2/3/Notes_on_Strabo*.html (ανακτήθηκε στις 12/5/2015).
- Roller, D. (2010). *Eratosthenes' Geography*, Princeton.
- (2014). *The Geography of Strabo. An English Translation, with Introduction and Notes*, Cambridge.
- Roseman, C.H. (2005). Reflections of philosophy: Strabo and geographical sources. Dueck D., Lindsey H., Potheary S. (ed.), *Strabo's Cultural Geography, the Making of a Kolossourgia*, Cambridge, 27-41.
- Στάινχαουερ, Γ. (2009). *Ιστορική Γεωγραφία του αρχαίου κόσμου. Ελλάδα-Ρώμη*, Αθήνα.
- Thornton, J. (2000). Una regione vista da lontano: la Licia di Strabone dai dati geografici al mito dell' *eunomia*. Birachi A.M., Salmeri G. (ed.), *Strabone e l'Asia Minore*, Napoli 2000, 403-59.
- Wilamowitz von Moellendorff, U. (1937). *Kleine Schriften 5.1.*, Berlin.

Παπαδοπούλου, Ι. Ν. (2015). Η Θράκη, οι Θράκες στα Γεωγραφικά του Στράβωνα. Στο: Σέργης, Μ. και συνεργάτες (Επιστημονική Επιτροπή), *Όψεις της Ιστορίας και του Πολιτισμού της Θράκης*. Κομοτηνή: Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Δ.Π.Θ., Περιφερειακή Διεύθυνση Π/θμιας και Δ/θμιας Εκπαίδευσης Αν. Μακεδονίας και Θράκης. σελ. 47-59.

Ιωάννα Ν. Παπαδοπούλου, Ph.D.
Επίκουρος Καθηγήτρια.
Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας,
Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών.
ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
Πανεπιστημιούπολη, 69100-Κομοτηνή
E-mail: ioparad@helit.duth.gr

